

NUŽNOST KRŠTENJA ZA SPASENJE

DR IVAN FUČEK

Ulazimo u novo dorađivanje starog kompleksnog teološko-pastoralnog problema sa stotinu vidika, dvojba, nedorečenosti... Kad se stara kuća pregrađuje i dograđuje, nerijetko iskrsavaju veći problemi nego kad se gradi nova. Glavna oznaka svih tih radova jest: sakrament krsta ne promatra se više izolirano nego unutar »Communio sanctorum« — zajednice vjernih, koji svoju vjeru žive i svjedoče.

U rukama nam je novi obrednik. Nakon njegova ulaska u život Crkve događaju se glavna tematiziranja i raspravljanja u Njemačkoj, Švicarskoj, Francuskoj, Italiji. I mi smo osjetili »echo« toga na crti Kuntić — Blaić, Šagi-Bunić-Grmič, na nivou Biskupske konferencije Jugoslavije, Zaključaka svećeničkog vijeća Zagrebačke nadbiskupije, Pastoralnog plana za Sloveniju, napokon u raznim člancima našeg tiska.*

* V. BLAIĆ u časopisu *Crkva u svijetu* (1970, 3), 238—245 govori o svrshodnosti krštenja male djece. Predlaže da se krštenje ne obavlja ukoliko roditelji ne misle djecu slati na vjeronauk, ili su samo civilno vjenčani, ili trajno psuju, ne dolaze na Misu, ili ako nikad zajednički ne mole u obitelji. Uzevši sve to u obzir, pisac zamišlja Crkvu budućnosti kao malo stado (elitnu grupu) a ne kao veliki narod. S druge pozicije mu odgovara J. KUNČIĆ člankom *Bezuvjetnost krštenja*, u *Crkva u svijetu* (1971, 3), 247—250.

T. ŠAGI-BUNIĆ je održao predavanje pred plenumom BJK u Zagrebu 9. svibnja 1973. pod naslovom *Dogmatski aspekti obnove sakramenta krsta*, objelodanjeno u cijelosti u *Svjedočenju* 90/1973, 1—11. U diskusiji o novim pomacima istog sakramenta osobito je nastupio V. Grmič. Na istom plenumu BJK održao je predavanje i F. ŠIMAT, *Pastoralni aspekt sakramenta krštenja*, usp. *Službeni vjesnik Nadbiskupije zagrebačke* (1973), 140. BJK izdala je Smjernice za pastorizaciju krštenja, u *Službeni vjesnik Nadbiskupije zagrebačke* (1973), 288—289; smjernice obuhvaćaju osam točaka. Već prije Nadbiskup F. KUCHARIĆ prihvatio i potvrdio sedam točaka o sakramentu krštenja pod naslovom *Zaključci svećeničkog vijeća*, u *Službeni vjesnik Nadbiskupije zagrebačke* (1972), 270—271.

U okviru Pastoralnog plana za Sloveniju izdao je Nadškofijski ordinarijat u Ljubljani smjernice krsta pod naslovom *Zakrament prenovitve človeka v Kristusu*, u *Srečanje s Kristusom v zakramentih*, prenova, 2 zvezek (bez godišta). U istom svesku nalaze se smjernice i za sakrament Potvrde. U časopisu *Cerkev v sadanjem svetu* u godinama 1967—1976. tiskano je 30 članaka o krstu. Među piscima ističu se neki i sa više članaka kao: A. STRLE, D. OBEŽAN, A. SMERKOLJ, A. METLIKOVEC, F. PERKO i dr. Usp. *Cerkev itd.*, *Bibliografsko kazalo 1967—1976*, Ljubljana 1977, str. 18-19.

Sakramentima kršćanske inicijacije posvećen je cijeli broj časopisa *Služba Božja* (1977, 3). O krštenju pišu: M. MANDAC, *Teloško utemeljenje sakramenta krštenja* (187—199); A. SKRACIĆ, *Novi problemi u pastoralu sakramenta krštenja* (200—208); A. BAVČEVIĆ, *Sakrament krštenja u našoj pastoralnoj praksi* (209—225). Tu bi trebalo navesti razne druge naše crkvene časopise, ali nam nije svrha dati u ovoj

Uzmemo li stvar pučki, onako kako reagiraju »neupućeni« (rekao bi naš profesor pok. T. Smerdel), onda i nema problema, jer vlada uvjerenje da se ljudi spašavaju i bez krsta. »Čemu toliki studij?«, rekao je neki bogoslov vidjevši hrpu knjiga na mome stolu. »Oni koji se mogu krstiti, hvala Bogu!, a koji se ne mogu, Bog ih na svoj način spašava!« Možda ljudi jednostavnije rješavaju i najteže teološke probleme negoli mi to zamišljamo.

Ovaj rad ima pet dijelova:

— najprije se bavimo poteškoćama u načinu dokazivanja da je krst nuždan za spasenje;

— zatim ulazimo u područje osporavanja te nužnosti za odrasle;

— slušamo grmljavinu prigovora na sadašnji način krštenja djece s prijedlozima odgađanja ili krštenja u »etapama«;

— pri svršetku se bavimo starim i novim pitanjem spasenja djece umrle bez krštenja.

POTEŠKOĆA U NAČINU DOKAZIVANJA

Kako u klasičnim,¹ tako i u najnovijim udžbenicima dogmatike središnja teza o nužnosti krštenja glasi: »Po božanskoj ustanovi, pošto je naviješteno Evandjelje, krst je svima nuždan za spasenje; može se nadomjestiti krstom krvi ili želje.«² Ovakva formulacija je »definirana vjerska istina«, ukoliko dodamo neke specifikacije, još uvijek ima teološku notu »vjerske istine«.³ Glavnu poteškoću susrećemo u načinu argumen-

Objava jednako govori o nužnosti krštenja za spasenje kao i o općoj spasenjskoj Božjoj volji, upozorava poznati dogmatičar J. Auer. Pa dok su prijašnja vremena, koja su izvana izgledala »kršćanskija«, više naglašavala »nužnost krštenja za spasenje«, dotle će naše vrijeme obje ove objavljene istine, osobito jer je sučeljeno s činjenicom rastuće dekristijanizacije svijeta, morati »ponovno točnije protumačiti i utemeljiti«, kaže isti autor.⁴ Time se donekle iskazuje nepovjerenje dosadašnjem načinu

bilješki iscrpan prikaz literature o krštenju nakon objavljivanja novog obrednika na hrv. jeziku *Red krštenja* (1970), odnosno obrednika kršćanske inicijacije *Red pristupa odraslih u kršćanstvo* (1974).

1 Usp. F. SOLÁ, *De sacramentis initiationis christianae II*, u *Sacrae Theologiae Summa, Iuxta Constitutionem Apostolicam »Deus scientiarum Dominus«*, IV, ed. 4, BAC, Matriti 1962, osobito cp. III: *Necessitas sacramenti baptismi*, gdje 4. teza ovako glasi: »Baptismus, post Evangelii promulgationem, tam parvulis quam adultis, omnibus necessarius est ad salutem, necessitate medii«, str. 138 sl. Valor dogmaticus: *Thesis est de fide divina et catholica definita*. Isto tako drže: LERCHER, DAFFARA, PIOLANTI, DANDER i neki drugi: na ist. mj., str. 143.

2 Tako formulira tezu L. LIGIER, *De sacramento Baptismi*, ed. 2, *Ad usum priv. auditorum*, Romae 1970, n. 203, str. 167. Teza glasi: »Post promulgationem Evangelii, ex institutione divina Baptismus est omnibus necessarius ad salutem; suppleri vero potest Baptismo sanguinis et voti.« Ovoj tezi nota theologica glasi: »1) *de fide definitum*: quod baptismus, sine addito, sit necessarius ad salutem; 2) *de fide*: additis determinationibus«, u. 203.

3 »Tota et integra doctrina de necessitate baptismi conferenda est cum doctrina de necessitate actus fidei: tum quia utraque pertinent ad ordinem necessitatis medii ad salutem, tum quia baptismus est sacramentum fidei.« Na ist. mj., n. 211, 1, str. 170.

4 J. AUER, *Die Sakramente der Kirche*, u *Kleine Katholische Dogmatik*, Bd. VII, Hrsg. J. Auer — J. Ratzinger, Friedrich Pustet, Regensburg 1972, 61—62.

dokazivanja »nužnosti« krštenja i izražava se postulat za novom proučkom i boljom prikazbom ove objavljene istine.

Prisustvujemo upravo poplavi radova o krštenju na svim stranama Crkve, osobito, nakon objavljivanja novog »Reda krštenja« od 15. svibnja 1969,⁵ te nakon objebljivanja obrednika kršćanske inicijacije »Red pristupa odraslih u kršćanstvo« od 6. siječnja 1972. Radovi zahvaćaju sva područja i centriraju se u dva žarišta: u preispitivanje biblijsko-teološkog utemeljenja, ne više izoliranog i odvojenog nego unutar cjelokupnog misterija spasenja, s druge strane, pastoralni radnici razbijaju glavu o novim metodama pastoralne prakse tog prvog i temeljnog sakramenta, koji je danas u stadiju napuštanja. Umnažaju se radovi teologa, raznih biskupskih konferencija i komisija, tečajeva i manjih skupova. Crkva se muči kako doskočiti tom problemu.

Stoljećima smo bili »in quieta possessione« — u mirnom posjedovanju čvrstih teoloških dokaza, onako kako ih je starija generacija učila za vrijeme teološkog studija. Danas sa svih strana obasuti prigovorima, sumnjama, novim načinima gledanja na staru vjersku istinu, i mi smo zbunjeni. Prije nam se nije govorilo da sam obred »pranja« (*báptein/baptizein*) kao simbolizam čišćenja i života nije autentično kršćanski, nego da je i »suviše čest u povijesti religija« i u poganskim misterijama,⁷ domač u židovskom prozelitskom krštavanju i u Qumaranskim krsnim pranjima, uz već poznato Ivanovo krštenje.⁸

Nije nam palo na pamet da ispitujemo osnovne dokaze za nužnost krštenja kao što su: »Dana mi je sva vlast na nebú i na zemlji! Pođite dakle i učinite mojim učenicima sve narode krsteći ih u ime Oca i Sina i Duha Svetoga, i učeći ih čuvati sve što sam vam zapovijedio« (Mt 28, 18—20), ili: »Pođite po svem svijetu, propovijedajte Evanđelje svemu stvorenu. Tko uzvjeruje i pokrsti se, spasit će se, a tko ne uzvjeruje, osudit će se« (Mk 16, 15—16). Međutim, današnja istraživanja upozoravaju da je ove riječi o krstu (*krsteći ih, pokrsti se*) prva kršćanska zajednica na temelju svoje već vršene i iskušene prakse stavila u usta uskrslog Kristu ili »Kristu vjere« i da se krštenje od početka vršilo »u Ime Isusa Krista« ili »u Ime Gospodina Isusa« (Dj 2, 38; 10, 48; 8, 16; 19, 5), a tek naknadno da je ušla praksa krštavanja u Ime Trojstvenog Boga, pa zato ove izreke, iako inspirirane, da ovako složene nisu »ipsisima verba Christi«.⁹

Jedan od glavnih svetopisamskih dokaza: »Zaista, zaista, kažem ti: ako se tko ne rodi iz vode i Duha, ne može ući u kraljevstvo Božje« (Iv 3, 5), iz razgovora Isusa s Nikodemom, na koji se oslanja i Tridentiski

5 Hrv. prijevod: *Red krštenja*, KS, Zagreb 1970, 1—127.

6 Hrv. prijevod: *Red pristupa odraslih u kršćanstvo*, KS, Zagreb 1974, 1—290

7 F. AMIOT, *Krštenje, u Rječnik biblijske teologije*, KS, Zagreb 1969, 455—461.

8 K. PRUMM, *Taufe* (Religionsgeschichtlich), u LthK 9, 1310—1311; R. (Religionsgeschichtlich), u RGG 6, 626—627; E. DINKLER, *Taufe* (Im Urchristentum), u RGG 6, 627—637; B. NEUNHEUSER, *Taufe*, u Herders Theologisches Taschenlexikon 7, 213—224; J. BETZ, *Taufe*, u *Handbuch theologischer Grundbegriffe* 4, 177—193; W. KASPER, *Glaube und Taufe*, u *Christsein ohne Entscheidung oder Soll die Kirche Kinder taufen?*, Hrsg. W. Kasper, Grünewald, Mainz 1970, 144 sl. Ondje u bilj. 40. donosi lit. o Qumaranskom i Ivanovom krštenju.

9 J. L. MACKENZIE, *Il Vangelo secondo Matteo*, u Grande Commentario Biblico, Queriniana Brescia 1973 (lit. orig. *The Jerome Biblical Commentary*), 967—968;

sabor,¹⁰ a koji je nekim autorima bio jedini i dostatan dokaz za nužnost krštenja,¹¹ R. Bultmann, a s njime i drugi,¹² korjenito odbacuju, jer ovo »iz vode« da upućuje na umetak kršćanske zajednice, prema praksi koju je zajednica poprimila iz židovstva. Jasno, na sve te prigovore postoje i odgovori, razvija se i drugi način argumentiranja na temelju novih egzegetski dorađenih dokaza, osobito, na temelju preboga Pavlove teologije o krštenju, kako je to za naše jezično područje mnogostruko osvjetlio o. Marijan Mandac.¹³ Ipak se u situaciji u koju smo ubačeni ne snalazimo dovoljno. Od nas se traži uvijek novi napor i dobra volja da se u svemu tome prikladno snademo, da ne posumnjamo niti izgubimo svoj kršćanski i svećenički ethos, nego s još većim elanom i angažiranošću živimo svoju egzistenciju kršćana i prezbitera.

Nema sumnje da i praksa krštavanja počevši od rođendana Crkve izvanredno mnogo govori o nužnosti istog sakramenta. Prvi zahtjev koji Petar u svojoj duhovskoj propovijedi postavlja glasi: »Obratite se i svatko od vas neka se krsti u Ime Isusa Krista« (Dj 2, 38).

Slijedi li nepobitno iz dosad rečenog da bez krštenja vodom zaista nema spasenja? Mnogi crkveni Oci povlače upravo takav zaključak. Uspoređujući nužnost vjere i nužnost krštenja za spasenje, crkvenim Ocima je nužno oboje. Prije muke i uskrsnuća Gospodinova bila je dovoljna »čista vjera«. Nakon Kristova Događaja vjera je vezana uz nužnost krštenja, jer se krštenje prema Tertulijanu shvaćalo kao »odjeća iste vjere« (vestmentum fidei). I zato Ćiril Jeruzalemski zaključuje: »Sine ambobus salutem consequi non posse« — bez obojega ne možemo postići

10 DS 1524 iznosi se nauka 4. poglavlja (6. sjednice) dekreta »De iustificatione« od 13. siječnja 1547. Na toj nauci je izrastao can. 5. koji glasi: »Si quis dixerit, baptismum liberum esse, hoc est non necessarium ad salutem: an. s.«, DS 1618.

11 F. SOLA, Nav. dj., str. 143. To mu je jedini skripturistički dokaz, a formulira ga ovako: »Io 3,5 proponit baptismum tanquam medium sine quo salus obtineri non potest. Atqui talis est necessitas medii. Ergo.«

12 R. BULTMANN, *Das Evangelium des Johannes*, Göttingen 1957, 93-102; B. VAWTER, *Il Vangelo secondo Giovanni*, u *Grande Commentario Biblico* itd., 1337-1338; A. ŠKRINJAR, *Teologija sv. Ivana*, FTI, Zagreb 1975, 305-315, govori o krštenju u razgovoru s Nikodemom, i među ostalim kaže: »Krštenje se sigurno spominje ako su riječi »vode« (hýdatos kai) autentične. Brišeimo li ih, sve što ostaje može se tumačiti bez odnosa prema sakramentu. I zbilja, te dvije riječi briše Bultmann i osim njega osobito još J. Wellhausen, A. Merx, E. Lohse, ali znajmo da im tekstualna kritika ne pruža za to nikakva dokaza. Neki drugi misle da su te riječi autentično Isusove. Zabilježio ih je Evandelista, Isus ih nije izustio pred Nikodemom: H. H. Wendt, J. H. Bernard, W. F. Flemington, pa i katolici H. Rongy, X. Léon-Dufour, F. M. Braun, H. van den Bussche, A. Feuillet, J. Leal. I. de la Potterie, koji sve te autore citira i uz njih pristaje, dodaje izričito da je Isus drugom prigodom u istom smislu govorio o krštenju, ali ne već pred Nikodemom.« Sam Skrinjar voli »ostati pri evandelistovoj kronologiji, osim ako protiv nje stoje solidni dokazi«, str. 305-306.

13 M. MANDAC, *Tumačenje Rim 6,1-14 s posebnim osvrtom na krsni nauk*, u *Bogoslov-ska smotra* 43 (1873), 225-238; M. MANDAC, *Isti naslov...*, u BS 44 (1974), 485-506. Pri kraju ovog rada donosi obilnu literaturu, str. 503-506; Usp. G. BORNKAMM, *Das Ende des Gesetzes*, Paulusstudien, Gesammelte Aufsätze, Bd. I, Chr. Kaiser Vrl., München 1966, osobito *Taufe und neues Leben bei Paulus*, str. 34-50; Vrijedno je konzultirati najnoviji rad: H. HALTER, *Taufe und Ethos, Paulinische Kriterien für das Proprium christlicher Moral*, Herder (Freiburger theologische Studien), 1977. U prvom djelu svoje dizertacije (kod F. Böcklea) analizira i egzegetira 21 tekst sv. Pavla: *Eregeese ausgewählter Perikopen mit Taufverweisen* 33 286. Ondje na prvom mjestu analizira Rim 6, 1-23: *Mit Christus gestorben für die Sünde, befreit und beansprucht zu neuem Leben*, 35-89; H. FRANKEMÖLLE, *Das Taufverständnis das Paulus, Taufe, Tod und Auferstehung nach Röm 6*, Vrl. Katholisches Bibelwerk, Stuttgart 1970.

spasenje, tj. bez vjere i krštenja.¹⁴ Slično naučavaju Bazilije, oba Grigora, Krizostom, Jeronim, Ambrozije i Augustin.¹⁵ Neki su nužnost krštenja za spasenje do te mjere uzvisili, da su poput Klementa Aleksandrijskog i Origena naučavali da je razlog Kristova »silaska u predpakao« propovijedanje krštenja pravednicima Staroga saveza.¹⁶ A istu ideju smo susreli već prije u Herminu »Pastiru«, koji drži da su i pravednici u pretpaklu morali biti kršteni.¹⁷

Tertulijan, pravnik, vidio je u tome pozitivnu Kristovu naredbu (*praescribitur*), koju su kasnije crkveni Oci (Origen, Ambrozije i Augustin) naučavali kao »stvarnu nužnost krštenja« za svakoga koji hoće doći do spasenja.¹⁸ S Tridentinom se zaoštrilo lučenje na »nužnost krštenja kao sredstva za spasenje« (*necessitas medii*) i »nužnost krštenja kao Gospodnje zapovijedi« (*necessitas praecepti*). Danas se ovo teološko lučenje problematizira, pa se »necessitas medii« dovodi u dvojbu ili se odbacuje, a ističe se »necessitas praecepti«, po primjeru Tertulijanovu s obzirom na njegovu misao, ali ne i s obzirom na njegov pravnički mentalitet.

Tridentinski je sabor učio protiv reformatora: »Ako bi netko rekao da je krštenje slobodno, tj. da nije nužno za spasenje, a. s.¹⁹ Koncil je poblizje opisao nužnost krštenja kao »necessitas praecepti« — nužnost zapovijedi, na temelju Mt 28, 19, pa čak i više kao »necessitas medii relativa« — relativno nužno sredstvo za spasenje, kako tumači J. Auer.²⁰ Dakle, ni Trident ne naučava krštenje kao »necessitas medii absoluta« — apsolutno nužno sredstvo, jer ima u vidu mogućnost spasenja bez krštenja vodom, tj. »krštenje krvi« i »krštenje želje«. To je izveo naukom da se opravdanje, tj. prijelaz iz Adamova djeteta u Božje dijete, ne može zbiti »sine lavacro regenerationis« — bez kupelji preporođenja ili želje za njim, oslonivši se na tekst Iv 3, 5.²¹

Cjelokupan red spasenja čovjeka ovisi o slobodnoj Božjoj odluci, naglašava poznati teolog Walter Kasper. U ovako gledanoj cjelini, može se još samo na jedan veoma analogan način smjestiti »necessitas medii« smatra isti Kasper i veli: »Nužnost krštenja za spasenje može se utemeljiti jedino iz Kristova događaja. Treba pokazati da je krštenje vodom u normalnom slučaju povijesno jedini mogući način kojim mi danas stje-

14 TERTULLIANUS, *De Baptismo* XIII 1-4, PL 1 1321-1324; CYRILLUS HIER. III 4, PG 33 430.

15 BASILIUS, *Hom XIII*, PG 31 423-444; GREG. NAZ., *Or* 40 23-24, PG 36 389 A — 392 C; GREG. NYSS., PG 46 424 C — 425 B, 428; IOAN. CHRYS., *Ad illum.* Cat I 1, PG 49 224-225; HIERONYMUS, *Epist.* 107 6, PL 22 873; AMBROSIVS, *De Abraham* II 80, PL 14 495 A — B; AUGUSTINUS, *In Ioannem tract.* XIII 7, PL 35 1496.

16 Usp. L. LIGIER, *Nav. dj.* n. 171, str. 150-151.

17 J. AUER, *Nav. dj.*, 62-63; T. ŠAGI-BUNIC, *Povijest kršćanske literature*, KS, Zagreb 1976, 172, kaže: »Herma . . . uči da su i starozavjetni pravednici morali biti kršteni; zato su apostoli i učitelji nakon smrti sišli u podzemlje, ne samo da im navijeste spasenje po Kristu nego da ih i krste (Sim. 9, 15-16). Ideja o krštenju umrlih povezana je sa židovskom apokaliptikom; nalazi se i u apokrifnoj Apokalipsi Petrovoj, s tom razlikom da ondje krsti starozavjetne pravednike sam Isus (usp. E. PETERSON, *Fruehkirche, Judentum und Gnosis*, str. 328 ss.)« Isto se naučava i u apokrifnoj Poslanici Apostola (*Epistola Apostolorum*), o čemu izvještava T. ŠAGI-BUNIC: »Krštenje je apsolutno potreban uvjet za spasenje: Krist je u limbu krstio pravednike i proroke SZ«, na ist. mj., 201.

18 J. AUER, *Nav. dj.*, 62-63.

19 DS 1618.

20 J. AUER, *Nav. dj.*, 63.

21 DS 1524. Usp. ovdje bilj. 10.

ćemo priključak na Kristovu povijest.«²² A Karl Lehmann, član Internacionalne teološke komisije kod Sv. stolice, objašnjava da Kristova snaga da spasi čovjeka nije vezana na izvršenje krštenja: »Ovdje nije dana nužnost jednog neophodnog sredstva (tj. sredstva koje se ne može zabići), nego nužnost jedne zapovijedi, koja se ne može mimoići (*necessitas praecepti*, ne *necessitas medii*). Slobodna riječ i djelo Isusa Krista mogli bi se poslužiti i drugim sredstvom i mogućnostima.«²³

Nekad su nužnost krštenja nijekali oni koji nisu ispravno gledali na stvarnost grijeha i milosti: pelagijanci, valdenzi, Kalvin kod reformatora. Luther je priznavao nužnost krštenja djece, premda to nije mogao dovoljno opravdati u sistemu svoje nauke o spasenju. Spor oko krštenja djece u novijem protestantizmu, kao i razbuktalost tog pitanja zadnjih decenija u svim Crkvama, uzevši ga pod teološkim vidom, ima kalvinsko porijeklo. A božan da je krštenje nalik na nešto misteričko i magičko, zbog čega se neki udaljuju od sakramenta, prema uvjerenju Paul De Clercka, dolazi do statičkog a ne dinamičkog shvaćanja vjere; od postvarenog shvaćanja milosti, jer se još uvijek govori o »ulijevanju« milosti, pa roditelji misle da je svejedno ako odgode krštenje djeteta i na više mjeseci; od onotološkog shvaćanja vrhunarnog života — što je, kako De Clerck misli, današnjem čovjeku neprihvatljivo. On se tuži: Zašto se sakramentalna realnost ne izražava novim teološkim jezikom »odnosa« među osobama, kao »ja« prema »ti«? Zašto se ne izražava jezikom »zajedništva«? »Biti kršten znači doći do toga da se usudim vjerovati da me Bog ljubi kao osobu, a to se konkretizira mojim ulaskom u Crkvu, u zajednicu koja živi vjeru, nadu i ljubav.«²⁴

Ovu nužnost krštenja za usađivanje Crkve (*plantatio Ecclesiae*) u svim narodima potvrđuje i Drugi vatikanski sabor dekretom o misijskoj djelatnosti,²⁵ kao i oba nova obrednika uzevši ih u cjelini, prema kojima se vjera u svom punom obliku ostvaruje samo onda kad čovjek krštenjem postaje kršćaninom.²⁶ Ali valja naglasiti da se krštenik ne uzima izolirano. T. Šagi-Bunić je kod nas već 1973. svojom studijom »Dogmatski aspekti obnove sakramenta krsta«, koju je iznio našoj biskupskoj konferenciji, obradio i to pitanje pod naslovom »Nezaobilazna uloga zajednice vjernika«. Ondje čitamo: »Na treće mjesto, mislim, treba staviti teološku revalorizaciju uloge kršćanske zajednice u krsnom otajstvu, koju brižnom pažljivošću nameću nove liturgijske knjige. To naglašavanje uloge zajednice donosi značajne nove perspektive za budu-

22 W. KASPER, *Nav. dj.*, 141.

23 K. LEHMANN, *Gegenwart des Glaubens*, Grünewald, Mainz 1974. U poglavlju *Das Verhältnis von Glaube und Sakrament in der katholischen Tauftheologie, Erwachsenen — und Kindertaufe*, 210.

24 P. De CLERCK, *Riflessioni sulle nuove forme di pastorale del battesimo dei bambini*, u AA. VV. *Battesimo questione aperta*, Coines Ed., Roma 1974, 44—70, ovdje 63—65.

25 AG 6: »Gospodin je poslao svoje učenike u sav svijet da ga naviještaju, kako bi se ljudi preporodeni Božjom riječju (usp. 1 Pt 1, 23) po krštenju pribrojili Crkvi...«; Usp. AG 13.

26 T. ŠAGI—BUNIĆ, *Dogmatski aspekti obnove sakramenta krsta itd.* Peti važan teološki aspekt novog obrednika krštenja je naglašena briga da se »u jasno svjetlo stavi to da je krst sakrament vjere, da krštenje ne smije nipošto biti shvaćeno kao nešto odijeljeno od vjere, pa prema tome neovisno od evangelizacije... Svima je poznato da je takav stav prema krstu među katolicima postojao i da još postoji, da je izrastao iz previše jednostranog naglašavanja istine da krštenje djeluje ex operato...«, 7.

ći razvitak krsne teologije, ali ujedno nosi sa sobom i goleme zahtjeve za ozbiljno preusmjerivanje naše baptizmalne prakse: za naše će svećenstvo možda baš to predstavljati najteži zadatak, ali je neophodno s njime se što prije i što ozbiljnije suočiti, jer inače ne samo liturgijska, nego ni cjelokupna crkvena obnova, nema budućnosti.«²⁷

OSPORAVANJE NUŽNOSTI KRŠTENJA ODRASLIH

Iz rečenoga izlazi da je opća Božja volja za spasenjem svih ljudi nužno vezana uz sakramenat krsta. Moramo li zaista braniti tu posvemašnju povezanost ili samo za redovite prilike?, pitaju se neki praktičari. U susret im izlaze teolozi s namjerom da im razriješe problem. Ali ostanimo još kod samog pitanja. Znamo, naime, reče nedavno Raphael Schulte, da mnogi ljudi danas ne dolaze čak ni do najopćenitije spoznaje o Isusu Kristu, a kamoli do crkvenog puta spasenja u riječi i sakramentu kako ga je on ustanovio. Što sa svim tim milijunima i milijardama ljudi? Pitanje zadire u vjekovnu teološku raspru izraženu aksiomom »*extra Ecclesiam nulla salus*« — izvan Crkve nema spasenja, kao i u novo formulirano pitanje o »kršćanima« izvan Crkve, ili o »anonimnim kršćanima«, kako ga je pod takvim dosta problematičnim imenom u teologiju uveo Rahner, a drugi prihvatili i slijedili.²⁸

Međutim, kako se postavljeno pitanje odnosi na sve ljude uopće, izdvojimo najprije odrasle kršćane. Pravo je da tako postupimo, jer i nove liturgijske knjige u središte promatranja stavljaju ne više nekaku djecu nego krštenje odraslih.²⁹ Uzmimo bilo kojeg odraslog čovjeka iz naše kršćanske zajednice! Nama je samo po sebi razumljivo da se on ne može spasiti bez krštenja. Ako nije kršten, mora se krstiti. Ali, je li to danas zaista samo po sebi jasno?

Možemo ovdje pustiti po strani ono zasebno nama neobično shvaćanje iz četvrtog stoljeća, kada su i sami budući crkveni Oci bili kršteni u odrasloj dobi: Bazilije sa 27 godina, godine 358., Ambrozije nakon što ga je mnoštvo naroda aklamiralo za milanskog biskupa, godine 374, Krizostom, naš Jeronim, Rufin, Paulin iz Nole, Augustin, Grgur Nazijanski; svi su oni bili rođeni kao djeca kršćanskih obitelji, svima je pružen odličan kršćanski odgoj, ali svi su sakramenat krštenja primili kao odrasli ljudi, što je u prvi mah za jednu kršćansku obitelj neobjašnjivo.³⁰ Sveti Augustin u »Ispovijestima« donosi dva motiva takvog postupka: bojali su se da nakon krštenja ne padnu u grijeh, i dosljedno, strašili su se strogosti tadašnje sakramentalne pokorničke prakse.³¹ I mnogi su umirali bez krštenja.

Ovdje se moramo osvrnuti na prigovor koji se danas iz protestantskih krugova širi među katoličke pastoralne radnike. Taj se prigovor može izreći na razne načine. Jedni čak kažu da na posljednjem Sudu, prema

27 Na ist. mj., 4—5.

28 R. SCHULTE, *Die Umkehr (Metanoia) als Anfang und Form christlichen Lebens*, u *Mysterium Salutis*, Bd. 5, Benziger Vrl., Köln 1976, 185 sl.

29 Usp. T. ŠAGI—BUNIC, Nav. dj., 2.

30 Usp. D. GRASSO, *Dobbiamo ancora battezzare i bambini?*, Cittadella Ed., Assisi 1972, 58.

31 A. AUGUSTIN, *Ispovijesti*, KS, Zagreb 1973, I, gl. 11. str. 17—19.

Isusovim riječima, neće nitko biti suđen po tome da li je kršten ili ne, nego po ljubavi prema bližnjemu. Polaze sa svog specifično protestantskog shvaćanja »krsnog simbola«, koji kao da je čovjeku današnjice mnogostruko neprihvatljiv.³²

Prije nego skiciramo odgovor, postavimo pitanje s Karlom Lehmannom teološki. Odrastao čovjek, koji je kroz evangelizaciju došao do vjere i postao »novo stvorenje«, koji »živi u Kristu«, koji je već i »opravdan« (ili bez obzira kako ćemo nazvati to »postati pravim vjernikom«), da li je takav zaista potreban krštenja? Tko bi na to smjesta odgovorio sa »da«, taj treba da se upita, veli Lehmann, koji smisao zapravo on povezuje s krštenjem i čime teološki i sadržajno ispunja uporabu krštenja?³³ Zašto se izražaj spasiteljske Božje volje uopće mora vezati uz »znak« krštenja? Ako se već mora vezati uz neki znak, ne postoji li baš nijedna, nova, druga, simbolički možda daleko izražajnije radnja?

U tom smislu profesor religiozne pedagogije i katehetike u Hamburgu, jedan od vrlo uvaženih protestantskih pastoralista, Gert Otto, kaže: »Ne želimo dalje ustanovljivati simbole niti simboličke radnje. Ja mislim da naš okolni svijet nema za to nikakve forme koju bi Crkva mogla preuzeti. Iz toga bih mogao povući jednostavan zaključak da je forma krštenja, bez ovakvog neposrednog nadomjestka, došla svome svršetku. Tko se u odrasloj dobi osmjeli da preuzme shvaćanje života onako kako ga krst neodloživo izražava, taj može (ako hoće) dozvoliti jednoj zajednici da to sazna. Ali neka razmisli da li isto treba da bude i objavljeno... Ima načina da se od svega toga posve odstupi..., da se preuzme smisao onoga što se u krštenju događa i da se nastoji u svijetu po tome živjeti. Ništa drugo. A je li to malo?«³⁴

Karl Barth polazi opet sa svog, teološki razrađenijeg shvaćanja krsnog simbola. Ali i on ostaje samo na simbolu i ne prodire do dubine. Krštenik se u krštenju susreće s predodređenom praslukom spasenja. On je ni na koji način ne smije više zaboraviti, osim na vlastitu štetu. Krštenje u sebi ima jednu takvu silu, kaže dalje Barth, koja čovjeka posve prožima i čini ga neopozivo pažljivim. To je stvar puna djelotvornosti i moći: »Božja riječ u vodi«, kako se izražavao M. Luther.³⁵

Što da kažemo na ove prigovore? Na ovu teologiju o simbolu krsta? Odgovaramo da je krst nešto daleko više i dublje negoli puki simbol vjere. Krštenje je ogledalo Crkve, ne negdje na rubu, nego u središtu njenog zbivanja i odlično reflektira svu Crkvu, njenu božansku stvarnost. Istina, kaže K. Lehmann, Kristova snaga nije vezana uz izvršavanje krsnog obreda kao uz nužnost jednog neophodnog sredstva, ali je vezana uz nezamjenjivu Kristovu naredbu. Bez obzira na način dokizivanja, Kristova je naredba neosporna. On se je, doduše, mogao poslužiti i drugim sredstvima i mogućnostima, ali on je izabrao obred »pranja vodom uz riječi«.³⁶

32 Ovakvi stavovi šire se osobito po kuloarima, među istomišljencima, više predajom nego spisima.

33 K. LEHMANN, Nav. dj., 209.

34 G. OTTO, *Vernunft, Aspekte zeitgemässen Glaubens*, u *Themen der Theologie* 5, Stuttgart 1970, 153, cit. K. LEHMANN, Nav. dj., 209.

35 K. BARTH, *Die kirchliche Lehre von Taufe*, 12 sl., kod K. LEHMANN, Nav. dj., 210.

36 K. LEHMANN, Nav. dj., 210.

Polarizacije su ovdje sasvim očite. Tko sa svetim Pavlom sakramentu krsta pridaje veliko značenje, on po vjeri zna da se i ostvaruje ono što krst označava. Taj sasvim drukčije misli negoli Gert Otto ili Karl Barth. Kroz ispravan odnos riječi i sakramenta on dolazi i do točnog razumijevanja naviještene riječi. Sakrament čuva naviještenu poruku od nedopustivog zastranjenja. Još više, sakrament ukazuje na to da nas Božje spasenjsko djelovanje u Kristu povijesno pogađa, da na nas čak i tjelesno djeluje, da nas potpuno i u cjelovitosti našeg bića zahvaća i da od tog trenutka našu konkretnu tjelesno-povijesnu egzistenciju predaje našem Gospodinu (Kyriosu) na poslušnost.

Kao što je Krist jednom zauvijek umro i uskrsnuo, tako se i krst na čovjeku samo jednom izvršava. Odgovor vjere krštenika u sakramentu krsta »opećajuće« se kao nešto što veže Božji »da« izgovoren čovjeku, pa krštenik time postaje živi »ovjerovljeni ugovor« ili »živi savez« s Bogom, podvrgnut Kyriosu i od njega preuzet u službu. Riječ »opećaćenje« posuđena je, doduše, iz pravnog ugovora, ali odlično ukazuje na neopozivost onoga što je izvršeno. Kod toga se jednakom snagom isključuju: postvareno magičko mišljenje koje o sakramentu krsta sve više nadire, kao i mišljenje o preživjelom smibolizmu krštenja, kako smo vidjeli u prigovorima. Krštenik je definitivno predan u vlasništvo svome Gospodaru. Gospodar mu je kroz »opećaćenje« ojačao to predanje i dao mu je svoga Duha kao »kaparu«. To je predanje još uvijek početno. Ukoliko se shvati na način finalne opcije, onda postoji opasnost odgađanja krštenja iz bojazni da se ne upadne u grijeh, koji se s krštenjem ne može spojiti, kako su shvaćali kršćani četvrtog stoljeća.

Sakrament krsta učvršćuje čovjeka u novom temelju bitka; daje mu novo »esse christianum« — kršćanski bitak. Time je čitava prošlost grešnog čovjeka uništena. Da ovako nešto ne može postići nikakvo statičko stanje nego samo nov život u Bogu koji se rađa kroz to krsno događanje, pokazuje čitav spektar prekrasne pavlovske krsne teologije, osobito jasno u paraklezi i u imperativu. A raskid koji se u krštenju sa starom egzistencijom nedvojbeno događa, Pavao najjasnije izražava riječima »smrt«, »ukop«, »sumrijeti i biti suukopan s Kristom«. ³⁷

Čini se da je time ukazan put da danas još dublje nego nekad, uza sve poteškoće teološke i sociološke prirode, krštenje shvaćamo u njegovu iskonskom smislu i značenju. Očito je da se za dolazak k vjeri, k njenom jedinstvenom razumijevanju, a onda i autentičnom proživljavanju zahtijeva krsno sakramentalno događanje izraženo simbolom vode i riječi.

Kroz krsni simbol kao kroz vrata ulazimo u shvaćanje krsta kao sakramenta. Kroz krsni simbol uronjeni smo u spasenjsko događanje unutar crkvene zajednice. Kroz krsni simbol u krilu iste zajednice daruje nam se nova egzistencija u Kristu. Kroz krsni simbol ta ista naša nova

³⁷ M. MANDAC, *Tumačenje Rim 6, 1–14 s posebnim osvrtom na krsni nauk*, u BS 43 (1973), 225–238; osobito je važno pogledati: »U njegovu smrt bismo kršteni« (223), »Bismo dakle s njime suukopani po krštenju u smrt« (233), »S njim bismo suukopani« (234–235), »Po krštenju« (236); Usp. istoimeni članak istog autora u BS 44 (1974), 485–506; Isti, *Teološko utemeljenje sakramenta krštenja*, u *Služba Božja*, (1977, br. 3), 187 sl., osobito: *Krst ništi »grijev«* (192), *Krst i starinske odrednice opstanka* (193), *Novi život iz krsta* (194), *Krst osnovica morala* (195–196); B. REY, *L'homme nouveau d'après S. Paul*, u *Revue des sciences philosophiques et théologiques* 48 (1964); 603–629. 607 sl.; H. HALTER, *Nav. dj.*, 49–57.

kršćanska egzistencija utemeljuje se i opećaćuje teološko- kristološki, eshatološki, pneumatološki i eklezijalno. U tim dubinama, u tom izvorištu ovako utemeljene i opećaćene naše kršćanske egzistencije u Kristu, utemeljuje se također i »specificum« ili »proprium« našeg kršćanskog etosa,³⁸ o kome se među teolozima još uvijek toliko raspravlja.³⁹

Time smo dodirnuli osnovne silnice prebogate Pavlove baptizmalne teologije, koju Apostol nije mogao temeljiti osim na Kristovoj zapovijedi i na interpretaciji iste zapovijedi ranim izvršavanjem unutar prve kršćanske zajednice.

MOGUĆNOST SPASENJA BEZ KRSTA VODOM

Teologija od najstarijih vremena nabraja različite »vrste« krštenja. Tako Krizostom govori o pet vrsta krštenja: »krštenje u Kristovoj riječi« (Iv 15, 3: Vi ste već očišćeni po riječi koju sam vam zborio.) »u vodi« (osobito kod Ivana Krstitelja, Lk 3, 16), »u Duhu« (Dj, 1, 5 /na Duhove/: »Ivan je krstio vodom, a vi ćete naskoro nakon ovih dana biti kršteni Duhom Svetim.«), »u ognju« (Lk 3, 16: »Ja vas, istina, vodom krstim. Ali dolazi jači od mene . . . On će vas krstiti Duhom Svetim i ognjem.« Ovdje Krizostom misli na sud.), i »u smrti« (Lk 12, 50: »Ali krstom mi se krstiti, i kakve li muke za me dok se to ne izvrši.« Ovdje Zlatousti misli na mučeništvo Kristovo i njegovih svjedoka).⁴⁰

Na pitanje može li, u slučaju nužde, krštenje vodom biti nadomješeno drugim nekim krštenjem, od 2. stoljeća — doba žešćih progona — odgovaralo se pozitivno i spominjala se mogućnost krštenja »krvlju« (*baptismus sanguinis*) kao mučenika. A od 4. stoljeća, kad je krst vodom ušao u fazu krize, govorilo se o mogućnosti krštenja »željom« (*baptismus flaminis*).⁴¹ Možemo dalje postaviti pitanje, jesu li s ta dva »nadomjestka«, koja su ovako ušla i ustalila se u povijesti baptizmalne teologije, jedine dvije mogućnosti? Ne bi li danas u tumačenju spasenja nekrštenih moglo doći u obzir i Krizostomovo shvaćanje krštenja »u Kristovoj riječi«? Ne bi li se ono Krizostomovo krštenje »u Duhu« moglo protegnuti na mnoge koji traže Isusa? A možda postoje i druge mogućnosti. Je li u tom vidu iscrpljeno teološko ispitivanje otačkih spisa, raznih liturgija i predaja pojedinih crkava?

Sjetimo se, međutim, da je krštenje »krvi« i bez utiskivanja neizbrisivog pečata, i bez učlanjenja u Crkvu, i bez primanja sposobnosati da se pristupi drugim sakramentima, opravdavalno i djecu i odrasle. Pa se u

38 H. HALTER, Nav. dj., osobito *Die in Christus gegründete und vollzogene Existenz der Getauften*, 287—452.

39 Isti autor u nav. dj., 703 sl. donosi mnogobrojnu literaturu o pitanju kršćanskog »propriuma« u moralu; I. FUČEK, *Kršćanska etika u pokoncilskom previranju*, *Temelji teološke etike*, I dio (skripta), Zagreb 1976, o pitanju »propriuma« vidi str. 58—60; 172—180.

40 I. CHRYSOSTOMUS, In Mt. hom. 5 1. PG 56 661, cit. J. AUER, Nav. dj., 64.

41 J. AUER, Nav. dj., 64—66; K. RAHNER, *Die Gliederschaft in der Kirche nach der Lehre der Enzyklika Pius' XII. »Mystici Corporis Christi«*, u *Schriften zur Theologie*, II, 7—94. Tu je polazište za »anonimne kršćane«, ali autor je pisao i u vol. V, 136—158; VI 13—33 i 537—554.

Crkvi i »Nevina djeca« i, među drugima, nekrštena mučenica »Emerencijana« slave kao sveci.⁴²

Sjetimo se da je krštenje »želje« opravdavalo odrasle premda nije uključivalo u vidljivu Crkvu, na temelju prave želje za krštenjem, savršena pokajanja za vlastite grijeha i čvrste volje da se prvom zgodom primi krštenje vodom. A ta će »prva zgoda« biti kad se ostvare moralne ili fizičke mogućnosti za to. Tada se to i nije tako rigorozno shvaćalo, kako bismo zaključili iz Ambrozijeva govora nad mrtvim tijelom cara Valentinijana II, koji je umro kao katekumen: »Čujem kako se tužite: On nije primio sakrament krštenja... Doista, imao je želju da bude primljen kao katekumen još prije nego je došao u Italiju, i dao mi je do znanja da bi želio biti kršten čim to bude moguće.«⁴³ Tu Ambrozije uspoređuje krst želje i krvi, pa kaže: »Ako se mučenici peru krvlju, ovoga je oprala njegova pobožnost i želja.«⁴⁴ Široko shvaćanje, zar ne? A Augustin suprotstavlja Kornelija i Šimuna maga, pa veli: »Ne oklijevam staviti katoličkog katekumena koji gori ljubavlju ispred heretika koje je kršten.«⁴⁵

A što da danas kažemo o nepreglednom mnoštvu onih izvan Crkve? Svi su ljudi pozvani na spasenje. O tome nam jasno govori Pismo (usp. 1 Tim 2, 1—6; 4, 19 sl). S druge strane, treba uvažiti istinu »extra Ecclesiam nulla salus« — izvan Crkve nema spasenja, koju papa Pijo IX. označuje kao »notissimum catholicum dogma« — najpoznatijom katoličkom vjerskom istinom.⁴⁶ Međutim, Drugi vatikanski sabor kaže da se na putu spasenja nalaze mnogi ljudi koji uopće nisu došli u dodir ni s Crkvom ni s Kristovim Evanđeljem.⁴⁷ Riječ o tome nedavno je rekao i M. Zovkić u svom komentaru na »Dogmatsku konstituciju o Crkvi«.⁴⁸

Ti ljudi nisu primili nikakva krštenja, ne poznaju nikakve naše vjerske istine, ne pokoravaju se crkvenom autoritetu, a ipak se spašavaju. Znači, ima raznih načina ulaska u gremij spašenih, dotično, ima raznih načina pripadnosti Crkvi. Bog bi, čini se, izgubio šansu kad bi se spašavali samo neki izabrani između krštenih. Bog istinski hoće spasenje svih

42 Usp. L. LIGIER, Nav. dj., 155—161. 171: »Baptismus sanguinis sese refert ad ipsum sacramentum archetypum, hoc est ad baptismum passionis Domini, quod est mysterium paschale et redemptionis nostra. Praeterea, ex parte subiecti, elucet potius caritas perfecta in obsequium fidei.«

43 AMBROSIUS, De obitu Val., n. 51 CSEL 73 354, cit J. AUER, Nav. dj., 65.

44 »Quod si suo abluuntur sanguine (martyres), et hunc sua pietas abluuit et voluntas« (De obitu Val. n. 53 CSEL 73 355), cit. J. AUER, Nav. dj., 65.

45 »Nec ego dubito ceterum catholicum catholicum divina caritate flagrantem haereticum baptizato antepone« (AUGUSTINUS, De baptismo IV c 21, n. 28 PL 43 172).

46 »Sed notissimum quoque est catholicorum dogma, neminem scilicet extra catholicam Ecclesiam posse salvari...« DS 2867. Vrlo dobro se o tome kaže u Ep. S. Officii ad archiep. Bostoniensem, 8. Aug. 1949: »Est autem hoc dogma (extra Ecclesiam nullam esse salutem) intelligendum eo sensu, quo id intelligit Ecclesia ipsa.« (DS 3866). Usp. o tom pitanju DS 575 792 802 870 1191 1351 2720 2730 sl. 2785 2865 2867 2917 2997—2999 3304 3821 sl. 3866—3873 3821 3869—3872 = u određenim okolnostima dovoljan je votum (čak uključeni) ili želja (ući u Crkvu); također izvan Crkve daje se milost: DS 2429 — protiv P. Quesnela koji je naučavao: »Extra Ecclesiam conceditur gratia.« J. RATZINGER, *Il Nuovo popolo di Dio*, Querniana, Brescia 1971, u 4. dijelu 2. pg.: *Nessuno salvezza fuori della Chiesa?*, str. 365—389; E. JÜNGEL, *Extra Christum nulla salus — als Grundzatz natürlicher Theologie? Evangelische Erwägungen zur »Anonymität« des Christenmenschen, u Christentum innerhalb und ausserhalb der Kirche*, Hrsg. E. Klinger, Quaestiones disputatae 73, Herder 1976, 122—138.

47 LG 16: »Oni napokon koji još nisu primili Evanđelje, na različite se načine svrstavaju u Božji narod.« Spasenjska volja Božja obuhvaća sva vremena i sve ljude, dapače i one kojima ne pripisjeka otajstvo Crkve: LG 33. Usp. GS 58, AG 22. Usp. S. THOMAS, *Summa Theol.* III. q. 8, a. 3 ad 1.

48 M. ZOVKIĆ, *Crkva i nekršćani kao komentar na LG 16*, u R. BRAJČIĆ — M. ZOVKIĆ, *Dogmatska konstitucija o Crkvi*, FTI, Zagreb 1977, 300—307.

ljudi. A Crkva je tek očitovanje iste spasiteljske Božje volje. Zato Drugi vatikanski i kaže da je Crkva »Sacramentum salutis mundi«. Ona je znak da je Bog definitivno prihvatio čovječanstvo u svome utjelovljenom Sinu, da to čovječanstvo istinski ljubi, što je dokazao vazmenim otajstvom Sina. Točno govoreći, Bog je Crkvu htio, ukoliko svijet nije spremno prihvatio svoga Stvoritelja. Bog u prvom redu hoće svijet, hoće ga neopozivo, a Crkvu tek radi svijeta da se svijet po njoj spašava.⁴⁹

I zato je K. Rahnerov »theologumenon«, kako ga, među ostalima, naziva i analizira protestantski teolog iz Basela, Heinrich Ott,⁵⁰ blagoslovna misao rješenja. Ova je Rahnerova teza o »anonimnim kršćanima« dobila svoje čvrsto utemeljenje u koncilskoj nauci o spasenju nekrštenih, kako u svojoj doktorskoj radnji pokazuje R. Perić.⁵¹

Gdjegod neki čovjek oćuti da je u osobnom dodiru s apsolutnom Istinom, aposolutnom Dobrotom, apsolutnom Vrijednošću, on se i ne znajući nađe u kršćanskom ozračju. Ukoliko se u ovakvom milosnom trenutku iskreno preda toj Neshvatljivosti, koju zovemo Bogom, on bar donekle postaje sličan Kristu Gospodinu i njegovu predanju Ocu, jer je Krist Pralik našeg susreta i dijaloga s Bogom, jer je Krist utjelovljena »Božja logika« u koju se preuzima i kao utjelovljuje povijest svakog čovjeka u trenutku kad on sam sebe prihvaća kao čovjeka, tj. kad se prihvaća u dostojanstvu čovjeka sa svim svojim zadacima kako ih u savjesti doživljava. Prema tome, takav stupa i u vezu sa živućim Kristom na zemlji, s Crkvom, praskramentom Božje prisutnosti i blizine među ljudima. Stoga takva čovjeka smijemo smatrati »anonimnim kršćaninom« (*bezimenim kršćaninom*) bio on član neke religije, bez religije ili ateist po izvanjskoj nominaciji.

Uzevši u obzir da svaki čovjek može doći do takvog predanja Apsolutnome na temelju svoje osobne unutrašnje transcendentalne objave koju Bog ne uskraćuje nijednom čovjeku, uzevši u obzir da takav bezimeni kršćanin preuzima objavu koja govori u samome njemu, on time prihvaća i cjelovitu svoju osobu, samoga sebe kakav jest i kakav bi morao biti: on sebe prihvaća »kao čovjeka«. A prihvatiti sebe »kao čovjeka« u predanju Apsolutnome za bezimenog kršćanina značilo bi da posjeduje čin nadnaravne vjere, jer se nijedan čovjek ne može spasiti bez vjere (Heb 11, 6).

Ovdje K. Rahner oprezno kaže: »Ipak se mora držati da često metaforička, prirodna spoznaja Boga ne može nadoknaditi ovu vjeru. S druge strane, današnja Crkva priznaje nekršćanima i ateistima koji se ne opiru

49 Usp. J. ČURIĆ, *O anonimnim kršćanima*, u *Mi, Crkva i drugo?*, Bogoslovska tribina, Spectrum, Zagreb 1971, 329—344.

50 H. OTT, *Als protestantischer Theologe unterwegs mit dem Theologumenon von den »anonymen Christen«*, u *Christentum innerhalb und ausserhalb der Kirche*, Hrsg. v. E. Klingner, Quaestiones disputatae 73, Herder 1976, 86—99.

51 Nešto od svoje dizert. objavio je autor u OŽ: R. PERIĆ, *Koncilna nauka o spasenju nekrštenika — temelj teorije o »anonimnom kršćanstvu«*, u *Obnovljeni život* 28 (1973), 449—461. Pri svršetku članka kaže autor: »Svaki čovjek odgovara na poziv opravdavajući milost isključivo preko vjere u Boga i Isusa Krista. Pitanje se, međutim, postavlja: kako izrazuju vjeru oni koji za Krista uopće nisu čuli? Koncil nije dao izričito i razgovjetno rješenje tog problema jer jedino Bog poznaje konkretne putove po kojima ljudi odgovaraju na njegov poziv. Međutim, rješenje problema vjere nekršćanskog svijeta moralo bi se tražiti, prema autorima teze o anonimnom kršćanstvu, koji se pozivaju na koncilsko naučavanje, u dubljem shvaćanju odnosa koji postoji između Krista—nositelja i Crkve—prenositeljice vječnoga spasenja s jedne strane i nekršćana s druge strane« (461).

svojoj savjesti pravu mogućnost nadnaravnog spasenja. S jednom takvom mogućnošću iskreno se računalo na Koncilu.«⁵²

Tri saborska dokumenta (LG 16; GS 22; AG 7) govore o tom gorućem pitanju. Njegov sažetak možemo ovako izreći: mnoštvo nekrštenih, nevjernika i onih koji misle da moraju biti ateisti, mogu se spasiti po milosti Božjoj ukoliko se u njihovim srcima razvija nadnaravna vjera.

S tim u vezi kaže isti K. Rahner: »Morali bi sada točnije prikazati kakav odnos imaju transcendentna objava (u nutrini svakog čovjeka) i njome omogućena anonimna vjera, s jedne strane, te povijesna kršćanska objava u riječi, s druge strane, i zašto ova transcendentna objava i s njom ljudskoj slobodi ponuđena vjera ne čini suvišnom povijesnu objavu u riječi, nego je dopušta, i, dapače, zahtijeva njen obvezujući karakter.«⁵³

OVAKO postavljeno pitanje traži zaseban studij. Taj je studij i izvršen nedavno objavljenom knjigom »Christentum innerhalb und außerhalb der Kirche« (1976), posvećenom K. Rahneru, u kojoj svojim radovima nastupa 17 svjetski priznatih stručnjaka.⁵⁴

Za naše pitanje krsta »želje«, navedimo samo slijedeću misao: tamo gdje čovjek otklanja ili čak uporno odbija vjerodostojno ponuđenu mu objektivaciju i tematizaciju svoje biti, tj. objavu izrečenu po službenoj riječi i s time otklanja nadnaravno uzdignuće te svoje biti, on izriče svoj slobodni »Ne« Bogu; izriče svoju negativnu temeljnu opciju i samom svom milosnom transcendentalitytu.⁵⁵

Naravno da se ovdje može postaviti pitanje, nije li krst »želje« time dobio posve nove dimenzije? A nismo li time pridali šire sadržaje Križostomovu shvaćanju krštenja »u Duhu«, možda čak i krštenja »po riječi«? Kakvo je to događanje kroz transcendentalu objavu, koju Bog neposredno dariva svakom odraslom čovjeku? I tko će moći taj prodor Duha, o čemu nam opet govori nova pneumatska teologija, obuzdati i sveći u kalupe našeg dosadašnjeg shvaćanja mogućnosti spasenja odraslih bez krštenja vodom?

TENDENCIJA ODGAĐANJA KRŠTENJA DJECE

Ovaj vid neizravno spada u našu temu, mada je to najakutnija točka današnje baptizmalne problematike. Teološki motivi kojima se rukovode ovi radovi, s jedne strane je oživljena spoznaja o važnosti vjere zajednice, roditelja, djeteta u slavljenju krštenja, s druge strane je ekumenski motiv, koji ukazuje na nov mentalitet Crkve nakon Koncila: »Krst je, dakle, sakramentalni vez jedinstva među svima koji su njime preporođeni« (UR 22).⁵⁶

52 K. RAHNER, *Anonymer und expliziter Glaube*, u *Stimmen der Zeit* (1974, 3), 147–152, ovdje 148.

53 K. RAHNER, *Nav. dj.*, 151–152.

54 To zbirno djelo ovdje više puta navodimo, usps. bilj. 50. Nema sumnje da je to djelo najbogatija, najdublja i najsvestranija kolekcija radova na temu »Anonymes Christentum«, usp. *Vorwort* od E. Klingera u *nav. dj.*, 5.

55 K. RAHNER, *Nav. dj.*, 152.

56 E. SCHLINK, *Die Lehre von der Taufe*, Stauda Vrl., Kassell 1969, 7 sl.; A. EXELER —D. ZIMMERMANN, *Zur Praxis der Kindertaufe*, u *Christsein ohne Entscheidung oder Soll die Kirche Kinder taufen?*, Hrsg. v. W. Kasper, Grünewald, Mainz 1970, 160–187. U istoj kolekciji 13 autora nuda svoje radove, počevši od sadašnje prakse krštenja i njenog teološkog utemeljenja (A. KIRCHÄSSNER), od diskusije krštava-

Biblijski dokazi za krštenje djece vrlo su oskudni i poznati. Sv. Pavao u 1 Kor 1, 16 i sv. Luka u Dj 16, 15—30 i 18, 8 upotrebljavaju tzv. »oikòs-formulu«; govore o krštenju cijele »kuće«. Tu su vjerojatno obuhvaćena i djeca dotične obitelji. Dokaz se podupire obrezanjem, na mjesto kojeg je došlo kršćansko krštenje u Novom zavjetu (usp. Kol 2, 11), pa i kasno-židovsko prozelitsko krštenje. Obrezanje se vršilo na djeci. Napokon, tu je i dokaz iz činjenice iskonskog grijeha. U prvom Adamu svi smo pali, u drugom Adamovu svi smo otkupljeni (Rim 5, 12).

Nemojmo se čuditi što se u pitanju krštenja djece javljaju mnogi glasovi: od biblijske znanosti, dogmatike, moralke, povijesti crkve sa patriстикom, do psihologije i sociologije. Svi ti glasovi žele dobiti prvenstvo. Oni na obzorju Crkve tvore tri velika oblaka, u koja se grupiraju sve te magle. Dolaze uglavnom iz protestantskih zajednica.

Najprije se pojavio oblak prigovora biblijskih i patrističkih istraživa-nja, iz kojeg je žestoko zagrmjelo s K. Barthom 1943., nešto prije njegove smrti, kad je, s puno afekta, apsolutno osporio krštenje djece: »Nitko nije niti postaje članom Božjega naroda, a što valja ozbiljno uzeti, jedno-stvarno time jer mu je dopušteno da živi usred tog naroda. Naprotiv, po-jedinac uistinu jest i postaje članom Božjega naroda, jer ga Duh Sveti, koji je snaga djela i riječi Isusa Krista, nanovo daje, jer mu dopušta ro-denje odozgora, jer ga nanovo stvara.«⁵⁷ I zato Barth smatra da teologija ne može dijeliti s Crkvom ovakvu »duboko nezakonitu praksu«, kako je on naziva, jer krštenje djece po njemu je samo »napola krštenje«.⁵⁸

S. Kierkegaard je smatrao da kršćanstvo nije stvar za djecu, budući da dječja vjera u sebi nema nikakve ozbiljnosti: dijete ne poznaje odluke ni osobnog izbora.⁵⁹

U tom smislu pisao je i D. Bonhoeffer 1942: »Zlouporaba krštenja je jed-nako ondje gdje se krštenje djece obavlja u napuštanju stroge veze s vje-rom zajednice, kao i ondje gdje vjera odraslih služi kao sredstvo na kome treba počivati valjanost krštenja... Krštenje djece uvijek prijeti da se krštenje odvoji od vjere, kao što krštenje odraslih uvijek prijeti da razo-

nja djece i prakse krštenja kod nekatoličkih kršćana (M. RASKE — P. LENG-SFELD), do pitanja poznavanja krštavanja djece u Novom zavjetu (H. LEROY), u svjetlu povijesti dogme (W. BREUNING), u svjetlu povijesti liturgije (A. STENZEL), teološkog pitanja krštenja djece (P. SCHOONENBERG), vjera i krštenje (W. KAS-
PER), prakse krštenja djece (A. EXELER—D. ZIMERMANN), religiozne sociologije i krštenje djece (P. M. ZULEHNER), do jeridičkog pitanja krštenja djece (J. NEU-MANN), i državnocrkvenog pravnog vidika krštenja djece (A. HOLLERBACH); Na franc. jez. području, bez sumnje, jedna od najboljih stvari, iako pisana u doba žes-tokih rasprava o tom pitanju i zato donekle jednostrana (u tal. prijevodu) je *Battesimo questione aperta*, Coines ed., 1974., u kojoj 8 autora donosi svoje priloge; Usp. D. BOUREAU, *Il battesimo, Mediazione o scelta?*, Roma, Coine 1972. U recenziji o toj knjizi kaže D. GRASSO: »Nemamo motiva napustiti dvotisućljetnu praksu Crkve kad oni koji traže krštenje za svoje dijete daju utemeljenu garanciju da će ga kršćanski odgajati...«, u *La Civiltà Cattolica* (4 e 18 Agosto 1973), 303. Svakako, jed-na od najboljih stvari za tal. jez. područje je knjiga: D. GRASSO, *Dobbiamo ancora battezzare i bambini?*, Citadella ed., Assisi 1972. Recenziju iste knjige dao je R. TUCCI u *La Civiltà Cattolica* (20 Maggio 1972), 357—363.

57 Usp. P. A. LIEGE, *Il battesimo dei bambini nella discussione pastorale e teologica*, u AA. VV. *Battesimo questione aperta*, str. 18. gdje se sitira franc. izd. Barthove Dogmatike (IV, 4, 193).

58 K. LEHMANN, Nav. dj., 201, ondje cit. K. BARTH, *Die kirchliche Lehre von der Taufe* = ThSt(B) 14, Zollikon 1943, 35.

59 K. LEHMANN, Nav. dj., 214. S obzirom na Kierkegaardovu antropologiju djeteta, usp. H. D. BASTIAN, *Kind und Glaube*, u *Pädagogische Forschungen* 25, Heidelberg 1964, osobito 8 sl.

ri krsnu milost... Zlouporaba krštenja djece kako se u prošlosti nedvojbeno provodila u našoj Crkvi, sada je nužno da zajednicu vodi prema ograničavanju takve uporabe i k novom vrednovanju krštenja odraslih.«⁶⁰

Nakon toga je naletio oblak prigovora sa strane sakramentalne teologije motiviran velikim nesrazmjerom između pitanja krštenja u slabo ili jedva kršćanskim sredinama i odgovara na savjesti krštavajuće Crkve. Tako E. Jünger smatra da je odbacivanje krštenja novorođenčadi korjenito motivirano samim pojmom sakramenta za koji se traži skrušenje, odlučni »Ne« na grijeh s jednim opcionalnim »Da« u vidu kršćanskog posvećenja. Za sve to dijete nije sposobno.⁶¹

U tom smislu govori i sam H. U. von Balthasar: »Krštenje djece u stvari ne može služiti kao model za sakramentalni proces. Da se ulazak u Božje kraljevstvo događa nesvjesno, tj. da zainteresirani subjekt ne shvaća niti razumije Kristovu gestu, jest jedna činjenica toliko iznenađujuća i toliko neobična, gledajući pod biblijskim vidom, da ju je apsolutno potrebno promatrati kao iznimku.«⁶²

Sada se na obzoru pomalja treći oblak koji je pokupio oba prijašnja: traži se korjenita revizija baštinjene prakse, koju zahtijeva novonastala sekularistička situacija u kojoj Crkva ima izvršavati svoju spasenjsku zadaću unutar i izvan kršćanske zajednice.

U studenom 1968. dijelio se letak namijenjen mladeži iznad 14 godina u školama grada Frankfurta. Među ostalim je pisalo i ovo: »Ne dajte se više vjerski manipulirati. U masi napustite vjersku poduku... Jeste li ikad bili upitani želite li biti kršćani? Ne, jer crkve znadu da ne mogu u velikom stilu upravljati osim po krštenju djece, zato nisu skrstile ruke s obzirom na dojenčad, koja se ne može braniti.« A zaključak glasi: »Ne dopustite da vas dalje pase Isus i Pavao, ne dajte se više uljuljavati od pseudokritičara Bultmanna i Rahnera.«⁶³

U tom vidu čuju se glasovi: »Kršćanstvo je mrtvo, aktualni razvoj svijeta toliko je snažan da temeljito stavlja u pitanje poslovicu: Kakav otac, takav sin, ako je otac bio katolik, da i sin to mora biti.« Danas angažman roditelja ne jamči više za odgovor koji će dati njihovo dijete za petnaest godina. Položaj djeteta u društvu do te se mjere izmijenio da neki mladići i djevojke promatraju svoje krštenje koje su primili u dječjoj dobi kao »zloupotrebu vlasti roditelja i crkvene zajednice.«⁶⁴ Međutim, postoje i mnogostruki odgovori.

Papa Pavao VI. u svom »Credo« odlučno se protivi napuštanju krštenja djece. On kaže: »Krst treba dijeliti i maloj djeci koja se još nisu mogla okaljati nikakvim osobnim grijehom; tako se — rođena bez vrhunaravne

60 D. BONHOEFFER, *Gesammelte Schriften* III, München 1960, 448 sl.

61 P. A. LIÉGÉ, *Nav. dj.*, 21, u bilj. 21 cit E. JÜNGEL, *Il battesimo nel pensiero di K. Barth*, Claudina, Torino 1971.

62 H. URS v. BALTHASAR, *La Glorie et la Croix*, I, Aubier, Paris 1965, 490.

63 Poziv studenata grada Frankfurta u *Katechetische Blätter* 94 (1969), 43—45.

64 P. DE CLERCK, *Riflessioni sulle nuove forme di pastorale del battesimo dei bambini*, AA. VV. *Battesimo questione aperta*, 52—54.

milosti — preporučaju 'vodom i Duhom Svetim' za božanski život u Kristu Isusu.«⁶⁵

Kardinal J. Daniélou dosta temperamentno odbacuje prigovore: »Ništa ne bi opravdavalo promjenu onoga što je u svim vremenima bilo u običaju Crkve. Razlozi zbog kojih bi se to htjelo učiniti u stvari su koncesije modernim diskutabilnim predrasudama.«⁶⁶

J. Chr. Didier veli: »Bilo bi nezamislivo da bi perspektiva duhovne krize kroz koju više manje nužno prolazi svaki ljudski život bila sama po sebi motiv da se krštenje odgodi za kasnije... Tada bismo se vratili na postavke jednog Tertullijana ili na krizu IV. stoljeća, jednom riječju, na deformirano shvaćanje sakramenta.«⁶⁷

F. Holböck sa svoje strane upozorava: »Ne zaboravimo: Prigovor protiv krštenja djece, da se djeci ne smije ništa silom nametnuti, potječe konačno od onoga lažnog liberalizma koji prekomjerno naglašava ljudsku slobodu nasuprot Bogu i njegovoj ponudi milosti. Mi ne možemo nikada biti dovoljno zahvalni za milost krštenja. Ali odluka za obveze koje iz toga proizlaze, da naime živimo iz milosti, iz vjere, u vjernosti Kristu i njegovoj Crkvi, svaki dan se od nas iznova zahtijeva. Mi se dakako možemo onda uvijek ponovo potpuno slobodno odlučiti za i protiv, samo što naše protiv ne bi bilo za naše spasenje, nego za našu propast.«⁶⁸

Budući da imamo pred očima naše pastoračno svećenstvo, potrebno je čuti još neke glasove, kako bi se naše traženje što ispravnije usmjerilo.

P. Tihon u članku o novom obredniku krštenja nastoji istaknuti teološke vidove obrednika: solidarnost djeteta s ostalom zajednicom vjernika; intervent zajednice koja ispovijeda svoju vjeru i sudjeluje u slavljenju; uloga pridržana roditeljima. Autor nanovo tumači neke teološke postavke koje su se loše razumijevale s obzirom na vjeru koju dijete u krštenju prima kao i na razine pečat, i nastoji raspršiti tjeskobu za dijete umrlo bez krštenja. Opravdava razvoj koji je sakrament imao s vremenom. I inzistira na pretpostavci zaista kršćanskih roditelja: »Izvan te pretpostavke sakrament izgleda kao istrgnut iz svoga ukorijenjenja u kršćansku zajednicu, kao neka praksa koja od sebe radi, automatski..., slično magičkom činu.«⁶⁹

T. Šagi-Bunić naglašava da je prema novom obredniku temeljna misao Crkve da se krste djeca onih roditelja koji su sami živi i vjerni članovi Crkve, »jer roditelji moraju u činu krštenja javno ispovijediti svoju vjeru. Kod pripreve roditelja za krštenje djeteta pošteno je da i dušobrižnik to jasno i otvoreno reče: tako će se samo po sebi dogoditi raslojavanje, tako da oni koji bi dijete htjeli krstiti samo iz običaja a nemaju nikakve nakane djecu u vjeri odgojiti, jer više sami ne vjeruju, počnu odustajati od nečega što drže golim formalizmom. 'Red krštenja djece' predviđa da bi se moglo krstiti i dijete nekog roditelja koji sam

65 U 11. članku čitamo: »Baptismum etiam parvulis esse conferendum, qui nihil peccatorum in semetipsis adhuc committere potuerint; ita ut gratia supernaturali in ortu privati, renascantur ex aqua et Spiritu Sancto ad vitam divina in Christo Iesu (DS 1514).« Tekst u F. HOLBÖCK, *Credimus, Ispovijest vjere Pavla VI. s komentarom* HKD sv. Ćirila i Metoda, Zagreb 1971, str. 24.

66 U *La Croix*, 23. travnja 1971.

67 U *Esprit et vie*, n. 47, 1970, str. 678. Usp. M. SPANNEUT, *Tertullien et les premiers moralistes africains*, Duculot-Lethielleux, Paris, 1969, str. XII.

68 F. HOLBÖCK, *Nav. dj.*, 143.

69 P. TIHON, *Le nouveau rituel du baptême des enfants, Quelques reflexions doctrinales en vue des applications pastorales*, u *NRTn*, n 6 (1969), 643-655.

nije vjernik; takav onda, u tom slučaju, može šutjeti kad se kod obreda ispovijeda vjera, ali se od njega traži da, kad je molio krštenje djeteta, 'providi ili bar dopusti da se dijete odgoji u vjeri svoga krštenja' (n. 5,4). No to, ovako uzeto, nije dogmatsko pitanje, već pitanje crkvene pastoralne brige i razboritosti...«⁷⁰

P. M. Gy komentira dokumenat Kongregacije za nauk vjere o krštenju novorođenčadi, upravljen u Afriku, u biskupiju Dapango, na sjeveru Toga (13. srpnja 1970.), pa među ostalim kaže: »... Uskratiti krštenje jednog djeteta roditeljima koji ne prakticiraju i koji daju samo nesigurne garancije za njegov odgoj u vjeri, prema tom dokumentu, nije nikakav granični slučaj, nego mogući rezultat jednog normalnog pastoralnog suda.«⁷¹

I još samo jedna izjava: P. Pas i Ph. Muraille kažu: »Premda je privilegirani oblik krštenja 'krštenje odraslih', s teološkog gledišta krštenje djece rođene u kršćanskim obiteljima ne predstavlja nikakav problem. Ali se ne može dopustiti kad se radi o obitelji samo po imenu kršćanskoj... Krštenje je događaj u kojem se očituje kršćanska volja obitelji i ambijenta; to, dakle, tvori odlučujući momenat. Ali taj momenat poprima sve svoje značenje samo u vremenu jedne vjernosti tijekom življenja povijesti.«⁷²

I tu su polarizacije očite: s jedne strane mnogi prigovori, s druge strane odgovori u smislu novog obreda krštenja djece. Zapanjeni smo u odgovorima jedinstvom pogleda, s obzirom na: značenje crkvenog krštenja djece, potrebu evangelizacije i kateheze koju krst pretpostavlja, opravdanost motiva za jednu produljenu pripremu, imperativni zahtjev postojanja živih vjerničkih kršćanskih zajednica, neispravnost krštenja djece roditelja koji nisu vjernici. Povjerenje zaslužuje sredina u kojoj su ostvareni mnogi od tih faktora.

Kad bih na koncu ovogodsješka pokupio rezultate koje donose: J. Jeremias, J. C. Didier, A. Haman, W. Breuning, W. Kasper, K. Lelmann, D. Bouerau i D. Grasso, onda bih mogao sve kratko sažeti u tri rečenice, a sve ostalo prepustiti diskusiji pastoralnih radnika.⁷³

70 T. ŠAGI-BUNIĆ, Nav. dj., 10.

71 Z. M. GY, *Un documento sul battesimo dei neonati*, u AA. VV. *Battesimo questione aperta*, 155—156. Originalni tekst nalazi se u *Leges Ecclesiae post Codicem iuris canonici editae*, collegit, digessit notisque ornavit X. Ochoa, vol IV, *Leges annis 1969—1972 editae*, Roma, Commentarium pro Religiosis, 1974, n. 3884, str. 5862—5863; SC pro Doctrina fidei, Resp. *De administratione baptismatis filiis parentum non catholicorum*. Važan je u tom smislu novog pastoralnog postupka dokument Biskupske konferencije Francuske od 6. prosinca 1965, usp. *Document episcopal sur la pastorale du baptême des petits enfants*, u *Semaine Religieuse de Paris*, n. 9 (25. II. 1966), isto u *La Maison-Dieu*, n. 88 (1966), 43—52. Komentar ovom Biskupskom dokumentu od G. RENAUDIN, *Le baptême des petits enfants. Quelques Jalons pour mettre en oeuvre les décisions épiscopales sur la pastorale du baptême des petits enfants*, u *Semaine Religieuse de Paris*, n. 10 (5. III. 1966), 277—316. Usp. iscrpnu stud. o tom pitanju s navodima cjelovite lit. A. EXELER — D. ZIMMERMANN, *Zur Praxis der Kindertaufe, Pastorale Überlegungen und Arbeitshilfen, u Christsein ohne Entscheidung oder Soll die Kirche Kinder Taufen?* (Hrsg. W. Kasper), str. 160—187. Usp. u istoj knjizi radnju J. NEUMANN, *Kirchenrechtliche Überlegungen zur Kindertaufe*, osobito *Das Problem einer stufenweisen Eingliederung*, 219—229.

72 P. PAS — P. MURAILLE, *Le baptême aujourd'hui*, Castermann, Tournai 1971, 37.

73 J. JEREMIAS, *Le baptême des enfants pendant les quatre siècles*, Mappus, Le Puy 1967: djelo sadrži biblijski i patristički studij koji odgovara na osporavanja sa strane P. Bartha i K. Alanda protiv krštenja djece. J. C. DIDIER, *Faut-il baptiser les enfants? Réponse de la Tradition*, Cerf, Paris 1967: to je zbirka tekstova sabranih od početka kršćanstva do Tridentskog sabora. A. HAMAN, *Le baptême et la confirmation*, Desclée, Paris 1969: studij povijesne teologije. Isti, *Je crois en un seul bap-*

Rješenja se raspliću u trostrukom pravcu:

Jedni žele podržati tradicionalno krštenje djece oslanjajući se na globalno pastoralno djelovanje. Drugi žele odgoditi krštenje djece do prvog svjesnog uključivanja djeteta u kršćanski ambijent i do završetka osobnog sazrijevanja. Treći predlažu slavljenje krštenja djeteta u stanovitom sakramentalnom procesu koji ima svoj razvoj dosta dugog trajanja. Svaka od ovih skupina ima razrađen program postupka.⁷⁴

No svaka diskusija o krštenju djece koja ne bi vodila računa o tome kako će dijete postati vjernik i o tome tko će mu pružiti nužnu pomoć i dati mu upute da dođe do spoznanja svoje vjere i do konkretnog životnog ostvarivanja, bila bi teološki neispravno postavljena. Reforma neće doći ni odozgora nekom senzacionalnom legislacijom, a niti provokacijom pojedinaca. Ona može uspjeti samo obnovom vjere u pojedinim »kućnim crkvama«, tj. u obitelji kao i obnovom vjere u čitavoj Crkvi.⁷⁵

SPASENJE DJECE UMRLE BEZ KRŠTENJA

Poznato nam je učenje tradicije o ovom problemu, koji su nazivali »*cruX theologorum*« — križ teologa. Augustin je naučavao da su takva djeca zbog iskonskog grijeha osuđena, doduše na najblažu, ali vječnu kaznu (*paena mitissima*). Njega su slijedili drugi, kao papa Ivan XXII. (1321) i Grgur iz Riminija († 1359). To je mišljenje neodrživo; budući da nakon smrti i djeca žive kao svjesne osobe, takva osuda bila bi za njih stvarna kazna. A to se ne čini opravdanim, jer iskonski grijeh nije osobna krivnja.⁷⁵

Svi srednjovjekovni teolozi (Toma Akvinski, Bonaventura, Duns Skot . . .) niječu djeci koja umiru bez krsta vrhunaravnu blaženost u svjetlu slave i blaženom gledanju Boga. Većina je od njih držala da postoji posebno »mjesto« kazne »*limbus puerorum*«, drugi su gledali više na njihovo »stanje« kao na »blaženost u naravnoj radosti i ljubavi«. Ali ta nauka nije uzeta iz Objave nego je teološko zaključivanje, veoma problematično, jer na svršetku neće biti neko »treće mjesto« ili »treće stanje«, a »naravni red«, uzevši ga odijeljeno od vrhunaravnog, nije nikada postojao.⁷⁶

To je razlog da su se teolozi svih vremena nanovo trudili oko teoloških razloga koji bi opravdali tvrdnju da i nekrštena djeca koja umiru mogu doći do blaženog gledanja Boga posebnim Božjim milosnim privilegijem. Danas se isti problem manje povlači, jer mnogi već misle da je riješen. Prisjetimo se nekih teoloških mišljenja: Kajetan je držao da se *molitva roditelja* može uzeti kao »*votum sacramenti*«, ali to je zabacio Trident i brisano je iz Kajetanovih djela. Durandus i Gerson vidjeli su također

tème. Essai sur baptême et confirmation, Beauchesne, Paris 1970. Isti, *Le baptême. Faut-il baptiser aujourd'hui?* Fayard, Paris 1971. W. BREUNING, *Die Kindertaufe im Licht der Dogmengeschichte, u Christsein ohne Entscheidung . . .* (Hrsg. W. Kasper), 72 sl.: prikazuje krštenje djece tijekom razvoja kršćanske nauke o pokori. U istom djelu se nalazi i cit. članak W. KASPER, *Glaube und Taufe*, 129 sl. K. LEHMANN, Nav. dj. D. BOUREAU, *L'avenir du baptême*, Chalet, Lyon 1970 (trad. ital. *Il battesimo: mediazione o scelta?*, Coines Ed., Roma 1972). D. GRASSO, Nav. dj.

74 P. A. LIEGE, Nav. dj., 22—43.

75 J. AUER, Nav. dj., 66, gdje je sumarno sakupio svjedočanstva Otaca i teologa.

76 Na ist. mj., 66—67.

u molitvi roditelja dovoljan razlog da djeca dobiju milost. H. Klee govori o prosvjetljenju djece u trenutku smrti, u kojemu bi mogla pobuditi želju za sakramentom. H. Schell smatra da Bog uzima samu smrt nekrštene djece kao sakramenat, jer djeca kao i Krist bez osobnog grijeha umiru za pokoru Adamova grijeha. K. Rahner smatra da je *votum roditelja* i *votum Crkve* dovoljan nadomjestak za krst želje djeteta. Drugi su pokušali rješavati to pitanje slično kao H. Klee, mogućnošću *rasvjetljenja* za konačnu opciju u trenutku apsolutne smrti.⁷⁷

Pojačajmo pitanje modernom biološkom teorijom da u svakom braku premnogo začetih embriona ugiba još prije nidacije, slično vočki s koje u proljeće opada mnoštvo plodova, a da roditelji o tome ništa ne znaju. Pridodajmo milijune ubijene djece prije rođenja. Na temelju Rahnerove misli, problem zgodno razvija J. Galot. Polazi od *vjere Crkve* i *krsnog votuma*. U krštenju djeteta — prema novom obredniku, traži se vjera Crkve, ne više vjera tobože samoga djeteta. Ta je vjera Crkve izražena preko roditelja, kumova i zajednice. Vjera Crkve je uvjet da sakramenat bude učinkovit. Djeca se, dakle, krštavaju u vjeri Crkve. Ako je tako, zašto se ne bi moglo kazati da votum ili želja za krstom, inače po tridentskom saboru nužna za opravdanje, u pomanjkanju krsta vodom, ne bi mogla biti sadržana upravo u toj vjeri, s kojom Crkva želi, prema Kristovoj zapovijedi, spasenje svih ljudi, uključujući i takvu djecu? U tome se ne vidi nikakva daljna poteškoća. Kao što je krštenje vodom valjano po vjeri Crkve, tako u istoj vjeri je valjano krštenje želje sadržano u volji Crkve da spasi sve za život vječni.⁷⁸ Ta je spasiteljska volja Crkve odlično izražena i novim formularom ukopa djeteta umrlog bez krštenja i novim obrascem mise u Rimskom Misalu za takvu preminulu djecu.⁷⁹

77 Na ist. mj., 67.

78 O tome govore dva članka: J. GALOT, *La salvezza dei bambini morti senza battesimo*, u *La Civiltà Cattolica*, 1. Maggio 1971, 235 sl. Isti, *La salvezza dei bambini per mezzo del «voto» del battesimo*, u *La Civiltà Cattolica*, 15 Maggio 1971, 336 sl. Usp. sintezu novog učenja u D. GRASSO, Nav. dj., cap. 8: *Il destino dei bambini morti senza battesimo*, osobito 172—182.

79 Usp. *Red sprovoda*, KS, Zagreb 1970, VIII glava: *Razni tekstovi za sprovod nekrštene djece*. U zagradi spod naslova slijedi rubrika: »Biblijska čitanja i molitve što slijede mogu poslužiti i kod sprovoda mrtvorodene djece«, str. 152—156. Molitve pod br. 235 i 236 izražavaju nadu u Božje milosrđe. Značajno je također da rubrika sasvim na koncu tekstova za sprovod nekrštene djece, kaže: »Ostali se tekstovi odabiru od onih koji su predviđeni za krštenu djecu« (ispred br. 237, str. 156). A u rimskom misalu *Red Mise*, KS, Zagreb 1969, str. 240 s asteriskom imamo obrazac za misu »Kod sprovoda nekrštene djece«. U prethodnoj rubrici, među ostalim, čitamo slijedeće: »Ako se pak smatra prikladnim da se održi misno slavlje, nek se onda uzmu tekstovi što slijede. Valja paziti kod kateheze da ne bi u svijesti vjernika potamnjela nauka o nužnosti krštenja.« U drugoj *Zornoj* molitvi napose je uspješno izražena vjera roditelja i nada zbog Božje dobrote, kao da službena Crkva sama želi uputiti teologe na gornja rješenja tog problema.

Molitva glasi: »Bože, ti nam proničeš srca i nježno nas tješiš!

Tebi je znana vjera ovih roditelja.

Tebi je znano vjera ovih roditelja.

Neka osjete da je ovo dijete,

koje sada oplakuju,

povjerenom tvojoj božanskoj dobroti.

Po Gospodinu.«

Prva *Zborna* molitva isto izražava malo drukčije:

»Primi, Gospodine, molitve svojih vjernika.

Ucviljeni smo smrću ovog djeteta;

okrijepi nas vjerom i nadom

u tvoje milosrđe.

Po Gospodinu.«

Ovaj princip aplicira se ne samo na djecu rođenu u kršćanskim obiteljima i umrlu prije krštenja vodom, nego na svu djecu bez razlike, također na onu iz obitelji nekrštenih i ateista. Crkva je, naime, poslana svim narodima (Mt 28, 18-20) da donese svima vjeru i krštenje. Prema tome, na sve se proteže njena volja (*votum*) da ih spasi, ona na sve aplicira svoju vjeru u kojoj je sadržana želja (*votum*) za krštenjem. Dodamo li još nauku o »vrhunaravnom egzistencijalu« koji svaki čovjek prima od Boga u trenutku svoga nastanka, onda je time njegova »pripadnost« Crkvi mnogo bliža, možda analogno onoj pripadnosti koju ima »anoniman kršćanin« kad u svojoj savjesti pred Apsolutnim prihvaća sebe i svoje zadatke čovjeka. Ukoliko je ta »pripadnost« Crkvi bliža, tada i votum Crkve da se spase svi ljudi, na neki način svakog čovjeka sigurnije dohvaća.⁸⁰

ZAKLJUČAK

Vidjeli smo da je to pitanje prepuno teoloških i teološko-pastoralnih problema. Ali smo vidjeli i putove rješenja. Mnogo toga nam je nejasno, mnogo toga zadivljuje; nalazimo se u misteriju svetoga krsta. Daleko više negoli njegova znakovitost, zanosi nas njegovu unutrašnji božanski sadržaj, a taj je u minijaturi čitava Crkva, Crkva naprosto, Crkva s cjelokupnim njenim teološko-kristološkim, eshatološkim, pneumatološkim i eklezijalnim spasiteljskim dimenzijama za čovjeka.

SAŽETAK

Nužnost krštenja za spasenje je središnje pitanje baptizmalne teologije, objavljena vjerska istina. Realnost krsta ne promatra se više izolirano nego unutar »*Communio sanctorum*« — zajednice vjernih. Na temelju tih dviju pretpostavki autor obrađuje tezu o nužnosti krštenja u pet vidova:

U *Darovnoj* molitvi se kaže: »... S vjerom se podvrgavam o odredbama tvoje providnosti; utješi nas, molimo te, neizmjernom tvojom dobrotom.«

U *Popričesnoj* se izriječkom spominje nda u vječni život, no ona, čini nam se, više se odnosi na one koji se hrane otajstvima Euharistije, negoli izravno na preminulo dijete.

⁸⁰ Među ostalim usp. K. RAHNER, *Grundkurs des Glaubens, Einführung in den Begriff des Christentums*, Herder, 1976, osobito pod naslovom *Das Angebot der Selbstmitteilung als »übernatürliches Existential«*, 132—139; Usp. moja predavanja *Uvod u smisao kršćanstva* (ciklostilom), izdao I. Hang, str. 71. (Ova predavanja su slobodna interpretacija teksta K. RAHNER, *Einführung in den Begriff des Christentums*, izdano kao skripta u dva sveska, Münster 1969.

Najprije nas sučeljuje s poteškoćama u načinu dokazivanja, kako iz sv. Pisma, tako iz tradicije i učiteljstva. Problemizira »necessitas medii« — nužnost krštenja vodom kao sredstva za spasenje, dok »necessitas praecepti« — nužnost krštenja vodom kao Gospodnje zapovijedi u normalnom slučaju ističe jedinim mogućim načinom kojim čovjek stječe priključak na Kristovu povijest i puninu.

Autor, zatim, dokazuje da osporavanje nužnosti krsta vodom za odrasle proizlazi iz općeraširenog uvjerenja u mogućnost opravdanja i prije krštenja, iz prakse Crkve 4. stoljeća, iz diskusije o suvremenoj prikladnosti krsnog »znaka«, iz shvaćanja sakramentalnog simbolizma općenito, te iz shvaćanja realnosti sakramenta krsta. Sučeljuje nauku protestanata s najnovijim izvodima iz pavlovske teologije.

Logično se postavlja pitanje o mogućnosti spasenja bez krsta vodom, pomoću krsta »krvi« (za odrasle i djecu) i pomoću krsta »želje« (za odrasle). Ovo drugo pitanje je u fokusu, ukoliko je krst »želje« danas poprimio nove teološke dimenzije radi spasenja golemog mnoštva ljudi vidljive Crkve. Je li Krizostom iscrpio mogućnosti krštenja sa svojih 5 vrsta? Ne postoje li i nove mogućnosti? Teologumenon o »anonimnim kršćanima« i o njihovoj »anonimnoj vjeri« dokle može biti uporabiv u praksi?

Zatim autor skreće pitanje na krštenje djece. Ističe s teološkog vidika raspravu o »vjeri« djeteta kod krsnog zdenca. S pastoralnog vidika, zbog socio-kulturnih razloga, recenzira načine praktičnih rješenja s trostrukim prijedlogom za diskusiju: »kao dosada«, »odgoda krštenja do zrele dobi«, »krštenje u 'etapama'«.

Napokon se bavi pitanjem umrle nekrštene djece, koje u zadnje vrijeme među teolozima jenjava. Traži rješenje u pravcu života vjere i »votuma« crkvene zajednice kao cjeline (u Crkvi, s Crkvom i po Crkvi). Krist je svakako krstom želio olakšati ljudima spasenje, nipošto otežati. Pri svršetku se postavlja problem sudbine umrle djece pogana u vezi s njihovim »vrhunaravnim egzistencijalom« u Kristu.

Pitanje je, dakle, prepuno teološko-pastoralnih problema. Više negoli znakovitost krsta ističe se njegov unutrašnji sadržaj, a taj je u minijaturi čitava Crkva u svim svojim dimenzijama.

ZUSAMMENFASSUNG

Im Artikel wird von der *necessitate baptismatis ad salutem* die Rede. Es handelt sich von einem Hauptteil der Tauftheologie. Es wird die Notwendigkeit der Taufe schon seit dem 4. Jhd. bestritten und zwar aufgrund sehr verbreiteter Meinung, die Rechtfertigung sei auch vor der Taufe möglich. Heute wird viel darüber diskutiert, das Tauf— »Zeichen« sei für den heutigen Menschen ungeeignet. Eigentlich eine gewisse Möglichkeit des Heils ohne Taufsakrament durch Wasser ist seit immer möglich. Für so viele Menschen ausserhalb der Kirche existiert die Bluttaufe (*baptisma sanguinis*) und die Begierdetaufe (*baptisma desiderii*). Besonders die Begierdetaufe wird heute wieder sehr aktuell. Heute schreibt man sehr viel über die anonymen Christen und über den anonymen Glauben.

Sehr aktuell ist heute die Frage der *Kindertaufe*. Man diskutiert in Sicht der Theologie über den »Glauben« des Kindes beim Taufbrunnen. Immer mehr spricht man von der Notwendigkeit der Taufe *per gradus*. Die Frage nach dem Heil der verstorbenen ungetauften Kinder heute wird immer blaser. Die Lösung dieses Problems sucht man im Rahmen der Kirchengemeinde als der Ganze. Der Verfasser spricht auch von der Heidenkinder, von ihrer Gemeinschaft im Christus, und vom Satz *extra ecclesiam nulla salus* im Bezug auf die Missionen.